

УДК 316.37; 316.77; 378; 87.9

В.І.АКСЬОНОВА (викладач кафедри іноземних мов)

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету, Кіровоград

E-mail: vera_aksenova1975@mail.ru

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ

Статтю присвячено пізнавальній проблемі, яка пов'язана з дефіцитом теоретичного та практичного дослідження міжкультурної комунікації як фактору формування глобального інформаційно-комунікативного простору з метою формування концепції міжкультурної комунікації глобального інформаційно-комунікативного соціуму. Здійснено осмислення теоретико-методологічних засад міжкультурної комунікації на етапі трансформації сучасного українського суспільства; проаналізовано трансформацію особистості від мовленнєвої до комунікативної як умови становлення ефективної культури міжкультурної комунікації; розкрито сутність міжкультурної комунікації як фактору формування інформаційно-комунікативного простору постмодерну, яку здійснено на основі синтезу положень загальної теорії систем, діалектико-синергетичного методу, кроскультурного підходу, аксіологічного моделювання.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мовленнєва особистість, комунікативна особистість, культура міжкультурної комунікації, деформації міжкультурної комунікації, культурна дифузія, акультурація, глобалізація, кроскультурні комунікації, детермінанти оптимізації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність дослідження викликана динамічністю сучасної інтелектуальної сфери, конструктивними змінами самої епістемологічної ситуації в філософській науці, появою нових проблемно-тематичних пріоритетів, теоретико-методологічних підходів, неухильним зростанням філософських знань. В умовах глобального інформаційно-комунікативного суспільства міжкультурна комунікація висувається на передній план, яка обумовлена формуванням нового інформаційного простору – інформаціоналізму, що базується на широкому доступі до комп'ютеру, Інтернету, можливостей вільного обміну інформацією. Тому зростає потреба у філософському осмисленні іманентної сутності міжкультурної комунікації та поглиблення знання про її природу, сутність, динаміку, структуру; актуалізацією міжкультурної комунікації в умовах посилення імміграційних тенденцій, пов'язаних з глобалізацією, інтеграцією, міграційними тенденціями, вестернізацією культури, що потребує адаптації людини до конкретного соціуму та формування відповідної комунікативної культури; важливістю міжкультурної комунікації у розвитку інтеграційних процесів та пов'язаних з ними діалогу (полілогу) культур як гаранта існування цивілізації, що потребує самоорганізації аутопоезисних (віртуальних)

самореферентних систем; існуванням людини в інформаційному суспільстві, що залежить від рівня її взаємодії з середовищем та консенсусної взаємодії суб'єктів комунікації, здатності системи до самовідтворення у єдиному глобальному просторі. Актуальність дослідження виходить з того, що комунікативна парадигма формується в умовах інформаційного суспільства, в контексті якого інформаційно-комунікативні технології представляють собою найважливішу сторону цивілізації. В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, онтологічні та аксіологічні чинники міжкультурної комунікації та розвиток кроскультурних комунікацій в епоху постмодерну. В глобальному інформаційно-комунікативному просторі світ і суспільство розгортаються через призму комунікації, що потребує адекватного аналізу даного феномена. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву «глобальна революція у спілкуванні». Отже, актуальність дисертаційної роботи зумовлена необхідністю аналізу моделей функціонування суспільства в нових умовах, що є логічним розвитком теорій «мережевого суспільства», «нетократії», в основі яких володарі інформаційних мереж, що пронизують постіндустріальні цивілізації (А. Бард та Я. Зодерквіст) [1].

Ступінь наукової розробки теми. Стан розробки міжкультурної комунікації знайшов своє відображення у філософсько-методологічних підходах, до числа яких слід віднести: 1) екзистенційний (К. Ясперс, А. Камю, Ж.-П. Сартр); 2) герменевтичний (Х.Г. Гадамер, В. Дільтей, П. Рікер); 3) кібернетичний (Н. Вінер, К. Шеннон, У. Уівер); 4) структуралістський (Р. Барт); 5) лінгвістичний (Ф. де Соссюр, Е. Бенвеніст, Т. ван Дейк); 6) семіотичний (Ч. Пірс); 7) культурологічний (Х. Маклюен, А. Моль); 8) біхевіористський (Д.Б. Уотсон); 9) структурно-функціональний (Т. Парсонс, Р. Мертон, Н. Луман); 10) символічний інтеракціонізм (Дж. Мід); 11) етнометодологічний (Т. Гарфінкель); 12) комунікативно-практичний (Ю. Габермас, К. Апель, Г. Дебор); 13) аналітико-мовленнєвий (Л. Вітгенштейн, М. Дамміт, Г. Бейкер). Термін «міжкультурна комунікація» з'явився у 70-х рр. ХХ ст., коли вийшла книга Є. Хола і Д. Трагера «Культура як комунікація», у якій вперше було запропоновано термін «міжкультурна комунікація» і визначено тісний зв'язок між культурою і комунікацією. У 1970-рр. термін «міжкультурна комунікація» розглянуто у вузькому значенні у праці Л. Сомовара і Р. Портера «Комунікація між культурами». Термін «міжкультурної комунікації» досліджували Е. Голл, К. Клакхон, Р. Портер, Д. Трагер, Л. Сомовар, К. Бергер, С. Хантінгтон, Е. Гірш, Г. Хофстеде, С. Даль. Сьогодні термін «міжкультурна комунікація» базується на класичній позитивістській методології, системному та діалектико-синергетичному методах і підходах. Важливе місце відіграє концепція комунікативного дискурсу Ю. Габермаса, у тлумаченні якого дискурс означає довершену мовну ситуацію, коли зовнішні обставини не впливають на аргументи, які використовуються для пояснення явищ соціального буття. Вирішенням проблем людського буття у соціальних вимірах, висвітлених

через призму міжкультурної комунікації, займалися такі західні філософи, як К.-О. Апель, О.-Ф. Больнов, М. Бубер, Д. Бьоглер, Л. Вітгенштейн, Х.Г. Гадамер, І. Гофман, Е. Гуссерль, В. Дальмаєр, Г. Дебор, В. Кульман, Н. Луман, Г.М. Маклюєн, М. Рідель, П. Ульріх, Ю. Габермас, В. Хьосле, К. Ясперс та інші. Істотний вклад у розробку глобального інформаційно-комунікативного простору внесли праці Р. Арона, Д. Белла, З. Бжезинського, О. Тоффлера, Р. Робертсона, І. Валлерстайна, Е. Гідденса, М. Кастельса, Ф. Фукуями, М. Уотерса, С. Гантінгтона; українських вчених – В. Андрущенко, О. Базалука, В. Беха, Є. Бистрицького, І. Бондаревич, В. Волинка, В. Воронкової, С. Кримського, В. Ляха, М. Поповича, В. Пазенка, М. Степика; російських вчених – І. Фролова, М. Моїсєєва, П. Капіци, М. Іноземцева, В. Загладіна, О. Панаріна, А. Уткіна. У їх доробках суспільство розглядається як мережа комунікацій, які створюють можливість самовідтворення суспільства (Н. Луман), так як комунікація представляється як активне середовище, що самоорганізується. Проблематику комунікативної філософії активно розробляють М. Гаврилов, Е. Герасимова, І. М'язова, А. Єрмоленко, А. Ішмуратова, Н. Колотілова, С. Куцепал, В. Лях, В. Пазенок, Л. Ситниченко. На думку сучасних вчених, не економічна сфера суспільства, а комунікація є найважливішим явищем глобального комунікативного суспільства, яке відображає сутність людини та визначає характер взаємодії з іншими людьми. Для побудови сучасного комунікативного простору використовуються категорії «свій» та «чужий», «революції у комунікації», що знайшли своє відтворення у доробках М. Бубера, Б. Вальденфельса, Е. Левінаса, К. Мальцевої, С. Франка, Н. Шульгіної. Важливою особливістю інформаціоналізму являється створення нового вільного інформаційного простору, що веде до інформаційної єдності людства [2].

Мета дослідження – побудова концепції міжкультурної комунікації глобального інформаційно-комунікативного соціуму (описово-аналітичний тезаурус), що дозволяє здійснювати міжкультурний вплив у «цивілізаційних формах» шляхом теоретичного синтезу парадигмальних дискурсів інформаційного суспільства.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: проаналізувати теоретико-методологічні засади міжкультурної комунікації як головного атрибуту життєдіяльності суспільства; виявити специфіку ціннісних орієнтацій особистості у комунікативній практиці глобального комунікативно-інформаційного суспільства; здійснити соціодіагностику деформацій міжкультурної комунікації для визначення реального стану процесів, пов'язаних з глобалізацією; розробити концепцію комунікативної культури особистості як регулятивного ядра функціонування міжкультурної комунікації; здійснити аналіз кроскультурних комунікацій комунікативного простору епохи постмодерну; обґрунтувати сутність міжкультурної комунікації як системоутворюючого чинника сучасної інформаційної культури.

Обговорення проблеми

На нашу думку, міжкультурна комунікація впливає на всі сфери життєдіяльності індивіда, що дає можливість говорити про інформаційну природу людського суспільства та його комунікативну природу. В науковому дослідженні поєднуються методологічні здобутки декількох парадигм: 1) синергетична дозволяє проаналізувати міжкультурну комунікацію як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі; 2) системна та структурна дозволяють розглянути міжкультурну комунікацію як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем; 3) діалектико-синергетична дозволяє пояснити особливості розвитку міжкультурної комунікації в контексті самоорганізації зв'язків; 4) структурно-функціональна та інституціональна дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в суспільстві; 5) антропологічна дозволяє проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри міжкультурної комунікації в умовах інформаційної єдності людства [3]. При проведенні методологічного аналізу використовуються наступні методи комунікативістики: 1) порівняльний – для аналізу різних форм і видів міжкультурної комунікації; 2) метод конверсаційного (дискурсивного) аналізу мови; 3) метод контекстного аналізу; 4) метод фреймового моделювання; 5) метод комунікативної реконструкції. Кроскультурний підхід передбачає толерантність всіх етнічних менталітетів та їх мовленнєвих конструктів, що розуміється як взаємопроникнення мовленнєвих світів і культур. Досліджено, що міжкультурна комунікація як головний атрибут життєдіяльності суспільства виступає якісною характеристикою нового етапу людської цивілізації, що приводить до формування «цілісного поля» глобального соціуму і представляє собою соціорегулятивний механізм впливу на процеси трансформації сучасного українського суспільства. Наукові підходи до вивчення міжкультурної комунікації у залежності від виду соціуму формують відповідні типи міжкультурної комунікації: 1) класично-традиційний; 2) модерно-універсально-неомодерний; 3) відкрито-онтологічний соціум-інтерсоціум; 4) закрито-екзистенційний соціум-інтерсоціум; 5) дифузно-онтологічний соціальний соціум. Виокремлено роботи вчених, які внесли вклад в дослідження теорії інформації, пов'язаної з кібернетичними концепціями Н. Вінера і К. Шеннона, Р. Гіляревського, А. Урсула, В. Корогодіна. З позицій соціосинергетики теорія міжкультурної комунікації представлена у працях В. Беха, Л. Василенка, В. Воронкової, І. Добронравової, Д. Чернавського, які акцентують увагу на комунікації як самоорганізуючій системі. Термінологічний апарат постмодерністської філософії, сформульований в дослідженнях Ж. Бордрійяра, Ж. Делеза, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотара. Проаналізовано, що термін «міжкультурна комунікація» базується: 1) на класичній позитивістській методології, як і представлена концепцією структурного функціоналізму; 2) системному методі; 3) концепції інформаційного суспільства. Важливе місце для розуміння терміну «міжкультурної комунікації» має концепція комунікативного дискурсу Ю.

Габермаса. Вирішення фундаментальних проблем людського буття, висвітлених через призму комунікації, запропонували такі філософи як: К.-О. Апель, О.-Ф. Больнов, М. Бубер, Д. Бьоглер, Л. Вітгенштейн, Х.Г. Гадамер, І. Гофман, Е. Гуссерль, В. Дальмаєр, Г. Дебор, В. Кульман, Н. Луман, Г.М. Маклюєн, М. Рідель, П. Ульріх, Ю. Габермас, В. Хьосле, К. Ясперс та інші. Проблематику комунікативної філософії розробляють такі філософи, як: М. Гаврилов, Е. Герасимова, А. Єрмоленко, А. Ішмуратова, Н. Колотілова, С. Куцепал, В. Лях, В. Пазенок, Л. Ситниченко. Сучасні наукові дискурси міжкультурної комунікації розвиваються як: 1) розуміння діалогу на основі взаємодії комунікації і культури, яку розвиває (М. Бахтін); 2) інформаційного суспільства (Н. Віннер, Й. Масуда, М. Маклюєн, О. Тоффлер, Дж. Бенігер, М. Кастельс); 3) соціальної комунікації (Т. Дрідзе); 4) комунікативних здібностей суб'єктів. В результаті аналізу виокремлюються наступні види комунікації: 1) інформативний; 2) афективно-оціночний; 3) рекреативний; 4) переконуючий; 5) ритуальний. Подано авторське визначення міжкультурної комунікації як соціального явища, що представляє собою систему комунікативних відносин, які закріплюються у вигляді системи символів і виступають найважливішою умовою суспільної діяльності людей та їх взаємодії, представляють собою соціально зумовлений процес передачі і сприйняття інформації як на рівні міжособистісного, так і масового спілкування, по різних каналах і за допомогою різних засобів спілкування [4].

Як свідчить аналіз, специфіка ціннісних орієнтацій комунікативної практики виходить з методологічних здобутків декількох парадигм, які є основою філософського плюралізму. Онтолого-аксіологічна парадигма реалізується в контексті особистісного розвитку і допомагає виявити специфіку ціннісних орієнтацій комунікативної практики на чотирьох рівнях: 1) глобальному чи загальнолюдському; 2) етнокультурному чи рівні визначення культур; 3) соціальних спільнот – соціальних суб'єктів, що вибудовують внутрішні і зовнішні комунікації; 4) рівні особистості – особистісного спілкування. Запропоновано розрізнення двох сторін міжкультурної комунікації як цілісного явища – техніко-технологічної і змістовної. Синтез ціннісного (аксіологічного) і компаративістського (порівняльного) підходів дозволяє визначити висхідні параметри комунікативного простору, у якому відбувається процес спілкування. Використання компаративно-аксіологічного методу для вирішення задач міжособистісного, мікро- і макрогрупового спілкування зумовлено фактором росту частоти, регулярності і швидкості комунікативних транзакцій внаслідок розгортання інформаційної революції, детермінованої глобалізацією. Основним механізмом, який приводить у дію аксіологічну складову міжкультурної взаємодії, являються ціннісні орієнтації. Проаналізовано онтологічні та аксіологічні засади міжкультурної комунікації, в основі яких компаративно-аксіологічний метод, що розглядає цінності як «культурні коди», розшифрування яких дозволяє здійснювати

міжкультурний вплив у «цивілізаційних формах» і/чи з максимальною ефективністю, сформовано методологію аксіологічного моделювання міжкультурної комунікації з акцентом на особистісний розвиток, який передбачає побудову системи цінностей на наступних рівнях: глобальному, загальнолюдському, етнокультурному чи рівні певних культур, рівні соціальних спільнот і рівні особистості, а також аксіологічних принципів, що забезпечують реалізацію і узгодження систем цінностей різних рівнів як у внутрішніх, так і в зовнішніх комунікаціях [5].

У сучасному світі посилюються різноманітні потоки інформації, їх об'єм зростає в експоненціальному режимі. Проблеми міжкультурної комунікації пов'язані з глобальною культурою, вестернізацією, культурною глобалізацією що потребує виявлення об'єктивно-цивілізаційних і суб'єктивно-цивілізаційних причин. Динаміка міжкультурної комунікації розглядається як процес безперервного розвитку і зростання інформації у різних сферах соціального життя і на різних рівнях – цивілізаційному, національному, міжгруповому, міжособистісному. Міжкультурна комунікація представляє собою діалектичний процес, у якому діють різноманітні вектори соціокультурної взаємодії: інтеграція – диференціація; універсальність – партикуляризація; конфлікти – співпраця. Міжкультурна комунікація породжує таку проблему, як культурний шок, для подолання якого розкриваються напрями акультурації: 1) асиміляція (людина повністю приймає норми і цінності чужої культури); 2) сепарація (негація чужої культури при збереженні ідентифікації тільки зі своєю культурою); 3) маргіналізація (втрата ідентичності з власною культурою і відсутність ідентифікації з культурою більшості); 4) інтеграція (ідентифікація як з власною, так і новою культурою). Результатом акультурації являється адаптація до життя у чужій країні, яка проявляється у формах – соціопсихологічна, соціокомунікативна, економічна. В «чужому» суспільстві людина відчуває складнощі, безпорадність і дезорієнтованість, що породжують конфлікт на рівні індивідуальної свідомості, що являє собою культурну дистанцію. А. Фернхам та С. Бочнер довели, що культурна дистанція є головною детермінантою «культурного шоку». Аналіз соціодіагностики деформацій міжкультурної комунікації сприяє формуванню загальнолюдських універсальних принципів кооперації, подолання різноманітних суперечностей, що виникають в міжособистісному спілкуванні і визначаються лінгвістичними, когнітивними, соціальними, психологічними чинниками. В результаті аналізу соціодіагностики деформацій міжкультурної комунікації визначено реальний стан процесів комунікативного простору інформаційного суспільства, пов'язаний з глобалізацією, інтеграцією, міграційними тенденціями, вестернізацією культури, що потребують культурної адаптації, подолання культурного шоку та «взаємодії свідомостей» особистостей. Представлено аналіз акультурації та культурної дифузії, які є складовими комунікаційного процесу. Акультурація – це процес взаємовпливу культур сприйняття одним народом чи частково культури іншого народу, як правило, більш

Аксьонова В.І., 2013

розвинутого, є необхідним елементом міжкультурної взаємодії. Термін «акультурація» ввійшов у науковий обіг у США у 1930-рр. у зв'язку з вивченням культури американських індіанців, яку розуміли як засвоєння чужої культури (Р. Редфілд, Р. Лінтон і М. Херсковіц). На першому етапі вони розглядали акультурацію як результат комунікації груп, які представляють собою різні культури і виражаються у зміні культурних моделей у залежності від взаємодії груп. Під акультурацією розуміється процес освоєння цінностей чужої культури, в результаті якого відбуваються зміни ціннісних орієнтацій, типів поведінки, соціальних установок індивідів. Акультурація покликана вирішувати дві проблеми: 1) збереження своєї культурної ідентичності; 2) включення у чужу культуру. Комбінація можливих варіантів дає чотири основних стратегії акультурації: 1) асиміляцію; 2) сепарацію; 3) маргіналізацію; 4) інтеграцію. Доведено, що серед представлених стратегій найбільш успішною являється інтеграція, яка передбачає збереження суб'єктом міжкультурної взаємодії власної культурної ідентичності поряд з оволодінням культури титульного етносу. Культурна дифузія – це просторове розповсюдження культурних досягнень одних суспільств на інші: виникнувши в одному суспільстві, те чи інше явище культури може бути залученим в іншому суспільстві. Розвиток дифузіонізму пов'язаний з роботами Л. Фробеніуса (1873-1938), який висунув теорію культури, що має свою душу (*paideuma*); В. Шмідта (1868-1954), В. Копперса (1886-1961), Г. Чайлда (1892-1957). Авторка виділяє три основних варіанти дифузіонізму: 1) інвазіонізм (від англ. *invasion* – вторгнення), в основі якого великі соціокультурні зміни як наслідки вторгнення в культуру мігрантів, що приносять більш високий рівень культури і техніки; 2) теорії культурного центру (Е. Сміт), що відображали процес розповсюдження культури у вигляді послідовних хвиль розсіювання; 3) теорія культурних кіл (Ф. Гребнер, Л. Фробеніус), процеси яких виникають з новою силою. Визначено, що комбінація різноманітних варіантів вирішення цих проблем дає чотири основні стратегії акультурації: асиміляцію, сепарацію, маргіналізацію, інтеграцію. Розкрито, що в сучасному суспільстві, з однієї сторони, відбуваються зміни ціннісних орієнтацій, типів поведінки, соціальних установок індивідів завдяки асиміляції, а з іншої – процеси культурної дифузії як просторового розповсюдження культурних досягнень одних суспільств на інші, що розглядається через асиміляцію, сепарацію, маргіналізацію, інтеграцію, необхідних для ефективної регуляції міжкультурної комунікації [6].

Авторкою сформовано концепцію комунікативної культури особистості як регулятивного ядра міжкультурної комунікації, в основі якої механізми самоорганізації аутопоезисних самореферентних систем. Під мовленнєвою особистістю розуміється сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення і сприйняття мови (текстів, символів), які розрізняються: а) мірою структурно-мовленнєвої складності; б) глибиною і точністю відображення дійсності; в) певною

цільовою спрямованістю. Для формування концепції трансформації особистості від мовленнєвої до комунікативної використано механізм самоорганізації аутопоезисних самореферентних систем (У. Матурана і Ф. Варела). Відкриття системних властивостей аутопоезисності та операціональної замкнутості (самопородження власної поведінки при збереженні своєї цілісності і структурної визначеності) привели до структурного поєднання системи з оточуючим середовищем. Аутопоетична система внутрішньо підтримує рівновагу на трьох напрямках: 1) системна перспектива; 2) аутодетермінація; 3) контекстуалізація. Як різновид такої саморегуляції з'являється джойнерова комунікативна самореферентна мережа як неформалізована самоформуєча інформаційна система. В основі джойнерової комунікативної самореферентної мережі – комунікативна роль мови, яка зв'язує суб'єкта як біологічну, соціальну, вітальну, нейропсихологічну істоту з суспільними формами буття. Комунікативна компетенція включає наступні види: 1) аналітична компетенція; 2) емоційна компетенція; 3) креативна компетенція; 4) поведінська компетенція. Визначальними для комунікативної особистості являються мотиваційний, когнітивний і функціональний параметри, що сприяють поглибленню комунікативного процесу. Міжкультурна комунікація здійснюється у формах: 1) лінійна; 2) трансакційна; 3) інтерактивна (колоподібна), в основі якої зворотні зв'язки. Для більш глибокого проникнення в природу і структуру міжкультурної компетенції комунікативної особистості виділено декілька аспектів: 1) інформаційний; 2) гносеологічний; 3) аксіологічний; 4) нормативний. Таким чином, в основі формування концепції трансформації особистості від мовленнєвої до комунікативної – ідея про самоорганізацію аутопоезисних самореферентних систем і мережне спілкування в джойнерових товариствах як відносно нових формах спілкування. Обґрунтовано, що постмодернізм є особливим світоглядом, відмінною рисою якого є дисконгруентність, тобто одночасне використання різноманітних точок зору. Фундаментальними для осмислення комунікації епохи постмодерну являються фрагментарність, децентрація, змінність, контекстуальність, невизначеність, іронія, симуляція. Під постмодерном розуміється сукупність наступних положень: 1) критика принципів класичного раціоналізму з точки зору плюралізму; 2) розробка основ нового світогляду та упровадження модерністських проектів. Умови комунікації постмодерних суспільств відтворюють модуси кросетнічної комунікації: 1) конструктивна і симетрична комунікація; 2) деструктивна та асиметрична [7].

Проаналізовано специфічні характеристики сучасної перфомансної комунікації, у яких відображаються соціальні процеси і тенденції, в контексті яких зростають труднощі адаптації індивідів, соціальних груп, інститутів до реальності, яка «розсипається» на багато реальностей. Під перфомансом розуміється комунікативний акт, що протікає у вигляді прямого спілкування ініціатора комунікації з реципієнтом (глядачем). Формою перфомансної комунікації є флеш-моб, який сприяє швидкому її

розповсюдженню у суспільстві постмодерну і характеризується деіндивідуалізацією і агораїзацією. В умовах інформаційно-комунікативного простору постмодерну ключовою категорією є поняття «ризому», яку характеризують гетерогенність, децентрованість та антиєрархічність. Відмічено, що найхарактерніші риси постмодерну, згідно з Іха-ба Хассаном: неточність; фрагментація; де-канонізація; втрата «Я» і внутрішнього світу; не-презетабельність і не-репрезетабельність; іронія; гібридизація; карнавалізація; перформанс і співучасть (енергія у русі); конструктивізм; іманентність, інтертекстуальність. У комунікацію постмодерну занурюється антропний спостерігач (теорія автопоезису), який підключає у контекст спілкування культурно-історичні виміри події-факту спостереження. Панівним класом в індустріальному суспільстві є нетократи – люди, що відмовились від цілісності особистості на користь швидкості адаптуватись в будь-яких нових умовах, що потребують використання величезних масивів інформації. Фактично ці люди мають зробити реальністю постмодерністські уявлення про світ (відмова від реального світу, як від застарілої моделі сприйняття на користь віртуального суб'єкта. Доведено, що комунікація постмодерну ставить акцент на автономії, різноманітності індивідуальних і соціальних форм, плюралізмі, відкриває простір не тільки для діалогу, але й полілогу; відмову від канонів і авторитетів; актуалізує такі принципи, як, децентрація, невизначеність, фрагментарність, плинність, контекстуальність, що націлені на «деконструкцію» і «деструкцію» суспільного і індивідуального буття [8].

Сутність міжкультурної комунікації як системоутворюючого чинника сучасної інформаційної культури реалізується на основі діалогічності і полілогічності як консенсусної взаємодії суб'єктів міжкультурної комунікації та здатності системи до самовідтворення. Міжкультурну комунікацію як системоутворюючий фактор сучасної інформаційної культури визначають як «трансплантацію ідей» у комунікативному просторі. Для аналізу соціокультурних комунікацій і різних форм їх інституціонального функціонування використовують положення про діалогічність комунікації як консенсусної взаємодії (У. Матурана) та здатність системи до «самовідтворення» (автопоезису), яка розвинена Н. Луманом у контексті комунікаційної парадигми. Якщо врахувати, що стратегічна мета системи – це самозбереження (через удосконалення) системи, то життєдіяльність системи підтримує інформаційний процес, тобто рух інформації, що здійснюється через комунікацію і трансляцію. На думку Н. Лумана, суспільство являється прикладом самовідтворюючої і самореферентної системи, а формою співіснування є міжкультурна комунікація. Визначено, що у змістовному відношенні міжкультурна комунікація диференційована на чотири інформаційні напрями: 1) інноваційна; 2) орієнтаційна; 3) стимуляційна; 4) кореляційна. Встановлено, що роль інформаційної культури зумовлена реалізацією функцій: комунікативної, інтегративної, регулятивної, адаптаційної. Формування

інформаційної культури базується на принципах – культурологічному, системному, аксіологічному, функціональному, психологічному, семіотичному, що поглиблює феномен міжкультурної комунікації. Інформаційною складовою комунікаційного системоутворення виділено культурні смисли (менталітет, традиція, тезаурус), параметри порядку та доведено, що міжкультурна комунікація – це вид спеціалізованої культури, а саме мережної культури, яка сприяє утворенню віртуальних спільнот людей, не обмежених просторовими рамками, країнами і континентами [9].

Доведено, що міжкультурна комунікація як системоутворюючий чинник сучасної інформаційної культури реалізується на основі діалогічності і полілогічності як консенсусної взаємодії суб'єктів комунікації та здатності системи до «самовідтворення» (автопоезису) на рівні онлайн-товариств. В контексті процесів модернізації сучасного суспільства набула великого значення проблема взаєморозуміння між представниками різних культур, що потребує готовності до міжкультурної комунікації і здатності до міжкультурної компетентності. Володіючи системою прямих і зворотних зв'язків, міжкультурна комунікація сприяє постійному розширенню смислового потенціалу культури комунікації. Проблеми розуміння у міжкультурній комунікації пов'язані з розумінням кодів і концептів культур. Саме на цій основі створюється атмосфера довіри, рівності і терпимості, які забезпечують ефективну взаємодію. Одним з пріоритетів міжкультурної комунікації має бути створення і рекламування позитивного іміджу України на міжнародній арені відповідно до викликів глобалізації. Доведено, що детермінантами оптимізації міжкультурної комунікації є: 1) знайомство з передовими розробками теорій міжкультурної комунікації зарубіжних і вітчизняних вчених; 2) розповсюдження і утвердження прогресивних комунікативних ідей в суспільній думці; 3) проведення різноманітних тренінгів з міжкультурної комунікації як засобу навчання міжкультурних компетентностей. До детермінантів оптимізації міжкультурної комунікації слід віднести: соціально-економічні детермінанти (формування інформаційного цивілізованого суспільства), соціально-культурні детермінанти (громадянська активність суб'єкта, висока освіченість особистості і намагання реалізувати нові можливості). На основі аналізу сучасного стану міжкультурної комунікації сучасна держава виділяє напрями оптимізації формування культури міжкультурної комунікації: 1) розробка адекватного розвитку етнокомунікаційної політики, що направлена на регулювання культури міжкультурної комунікації в полікультурному соціумі; 2) розробка системної концепції організації управління міжкультурною комунікацією глобального соціуму з метою сприяння оптимізації позитивних комунікативних процесів на рівні регіону, держави і глобальної цивілізації; 3) прийняття комплексу законів, які б більш кардинально оптимізували правове поле комунікаційного простору. В результаті зроблено висновок, що міжкультурна комунікація виступає провідним чинником формування інформаційного суспільства і націлена на забезпечення ефективного кроскультурного спілкування людей, що

спонукає особистість до вільного розвитку та реалізації можливостей сучасного індивіда в умовах глобального інформаційно-комунікативного простору [10].

Висновки

В контексті формально-дискурсивно-логічного аналізу розроблено теоретико-методологічні засади міжкультурної комунікації як головного атрибуту життєдіяльності суспільства, яка виступає якісною характеристикою нового етапу людської цивілізації, що приводить до формування «цілісного поля міжкультурної комунікації» глобального соціуму. З'ясовано наукові підходи до феномена міжкультурної комунікації, в контексті яких дане авторське визначення міжкультурної комунікації як соціального явища, зумовленого сукупністю різноманітних соціокультурних дій, що проявляються у вигляді культурного капіталу і представляють собою процес передачі і сприйняття інформації. Наукові підходи до вивчення феномена міжкультурної комунікації виходять з того, що формування глобального інформаційного суспільства являється об'єктивно зумовленим процесом, в основі якого – всезростаючий вплив нових інформаційно-комунікаційних технологій на економіку, соціальну структуру, право, культуру, взаємовідносини держави і суспільства, міжнародні відносини [11].

Список використаної літератури

1. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства / В.І. Аксьонова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Вип. 45. – С. 128-141.
2. Аксьонова В.І. Інформаційний простір постмодерну в умовах інформаційної єдності людства / В.І. Аксьонова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Вип. 46. – С. 33-46.
3. Аксьонова В.І. Формування комунікативної культури особистості в умовах глобалізації та інформаційного суспільства/ В.І. Аксьонова // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: Філософські науки. – К.: КУТЕП, 2011. – Випуск 10. – С. 239-258.
4. Аксьонова В.І. Методологічні засади міжкультурної комунікації в контексті сучасного інформаційного суспільства / В.І. Аксьонова // Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.] – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2011. – Вип. 49. – С. 311-319.
5. Аксьонова В.І. Культурна дифузія і акультурація в контексті розвитку комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства / В.І. Аксьонова // Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.] – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2012. – Вип. 56 (1). – С. 256-263.
6. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як процес глобалізованого соціуму / В.І. Аксьонова // Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.] – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2012. – Вип. 60 (5). – С. 476-484.
7. Аксьонова В.І. Наукові підходи до вивчення феномена міжкультурної комунікації в контексті розвитку глобального комунікативного суспільства В.І. Аксьонова // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: Філософські науки. – К.: КУТЕП, 2012. – Випуск 12. – С. 202-220.
8. Аксьонова В.І. Формування комунікативної особистості в умовах глобалізації

суспільства / В.І. Аксьонова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. – Вип. 49. – С. 63-77.

9. Аксьонова В.І. Детермінанти оптимізації міжкультурної комунікації в умовах сучасного глобалізованого соціуму / В.І. Аксьонова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. – Вип. 50. – С. 220-230.

10. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація в умовах сучасного діалогу культур / В.І. Аксьонова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики: [зб. наук. пр.]; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2011. – Вип. 50. – С. 135-145.

11. Аксьонова В.І. Онтологічні та аксіологічні засади міжкультурної комунікації в умовах формування і розвитку інформаційного суспільства / В.І. Аксьонова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики: [зб. наук. пр.]; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2011. – Вип. 51. – С. 340-350.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Aksenova V. Intercultural communication as an attribute of social and cultural life of society / V Aksenova // Humanitarian Bulletin Zaporozhye State Engineering Academy [Collection of scientific papers]. - Zaporozhye: DIG Publishing, 2011. - Issue 45. - P. 128-141.

2. Aksenova V. Information space of postmodernism in information oneness of mankind / V Aksenova // Humanitarian Bulletin Zaporozhye State Engineering Academy [Collection of scientific papers]. - Zaporozhye: DIG Publishing, 2011. - Issue 46. - P. 33-46.

3. Aksenova V. Formation of communicative culture of the individual in the context of globalization and information society / V Aksenova // Scientific notes of Kyiv University of Tourism, Economics and Law. Series: Philosophy of Science. - K. KUTEL, 2011. - Issue 10. - P. 239-258.

4. Aksenova V. Methodological principles of intercultural communication in the context of the modern information society / V Aksenova // Gilea: Research Bulletin - K. Publisher UAS LLC "NPP" "Believe," 2011. - Issue 49. - P. 311-319.

5. Aksenova V. Cultural diffusion and acculturation in the context of the communicative paradigm of globalization and the information society / V Aksenova // Gilea: Research Bulletin: [Collection of scientific papers] - K.: Type of UAS LLC "NPP" "Believe," 2012. - Issue 56 (1). - P. 256-263.

6. Aksenova V. Intercultural communication as a process of globalized society / V Aksenova // Gilea: Research Bulletin: [Collection of scientific papers] - K.: Type of UAS LLC "NPP" "Believe," 2012. - Issue 60 (5). - P. 476-484.

7. Aksenova V. Scientific approaches to the study of the phenomenon of intercultural communication in the context of global communication society / V Aksenova // Scientific notes of Kyiv University of Tourism, Economics and Law. Series: Philosophy of Science. - K. KUTEL, 2012. - Issue 12. - P. 202-220.

8. Aksenova V. Formation of communicative identity in a globalized society / V Aksenova // Humanitarian Bulletin Zaporozhye State Engineering Academy. - Zaporozhye: DIG Publishing, 2012. - Issue 49. - P. 63-77.

9. Aksenova V. Determinants optimization of intercultural communication in today's globalized society / V.Aksenova // Humanitarian Bulletin Zaporozhye State Engineering Academy [collection of. works.]. - Zaporozhye: DIG Publishing, 2012. - Issue 50. - P. 220-230.

10. Aksenova V. Intercultural communication in the modern dialogue of cultures / V Aksenova // Social technologies: current theory and practice: [Collected Works.] Classic. private university. - Kiev: Publishing House of the Communist Party, 2011. - Issue. 50. - P. 135-145.

11. Aksenova V. Ontological and axiological foundations of intercultural communication in the formation and development of the information society / V Aksenova // Social technologies: current theory and practice: [Collection. papers.] classic. private.

В.И.АКСЕНОВА

Кировоградская летная академия Национального авиационного университета,
Кировоград

E-mail: vera_aksenova1975@mail.ru

**МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ КАК ФАКТОР
ФОРМИРОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ИНФОРМАЦИОННО-
КОММУНИКАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА**

Статью посвящено познавательной проблеме, которая связана с дефицитом теоретического и практического исследования межкультурной коммуникации как фактора формирования глобального информационно-коммуникационного пространства с целью формирования концепции межкультурной коммуникации глобального информационно-коммуникативного социума. Осуществлено осмысление теоретико-методологических оснований межкультурной коммуникации на этапе трансформации современного украинского общества; проанализировано трансформацию личности от языковой к коммуникативной как условие становления эффективной культуры межкультурной коммуникации; раскрыта сущность межкультурной коммуникации как фактора формирования информационно-коммуникативного пространства постмодерна, которое осуществлено на основе синтеза положений общей теории систем, диалектико-синергетического метода, кросскультурного подхода, аксиологического моделирования.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, языковая личность, коммуникативная личность, культура межкультурной коммуникации, деформации межкультурной коммуникации, культурная диффузия, аккультурация, глобализация, кросскультурные коммуникации, детерминанты оптимизации

V.AKSENOVA

Kirovohrad Flying academy of National Aviation University Kirovohrad

E-mail: vera_aksenova1975@mail.ru

**INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A FACFOR OF FORMING THE
GLOBAL INFORMATIVE AND COMMUNICATIVE SPACE**

The thesis is devoted to cognitive problem associated with lack of theoretical and practical study of intercultural communication as a factor shaping the global information and communication space to form concepts of intercultural communication global information and communication society. The author presents the comprehension of theoretical and methodological principles of intercultural communication at the stage of transformation of modern Ukrainian society analyzed the transformation of personality from speech communication as a condition to becoming an effective culture intercultural communication essence of intercultural communication as a factor shaping information and communication space of postmodernism, which is carried out on the basis of synthesis provisions of general systems theory, dialectical synergistic method crosscultural approach axiological modeling.

The specific values in communicative practice communicative global information society, which is analyzed in the context of ontological and axiological foundations of intercultural communication, based on comparative-axiological method that considers the values as "cultural codes", whose decoding enables cross-cultural impact of "civilization forms", formed modern methodology axiological modeling intercultural communication with a focus on personal development, which involves modeling of values at four levels: global, or universal,

or at certain ethno-cultural crops, the level of social communities and personal level. The analysis of cross-cultural communication in terms of information and communication space of postmodernism, which is to determine the diversity of ways of communication as a result of the growing cultural diversity of the world, which puts emphasis on autonomy, emphasizes the diversity of individual and social forms, pluralism and open democracy principles such as: decentration, uncertainty, fragmentation, fluidity, Contextually that focus on the "deconstruction" and "destruction", the concept of communicative culture of the individual global society, based on the idea of self-organization of reference systems and network communication Joyner companies as a relatively new forms communication. The ways of optimizing the efficiency of the determinants of culture intercultural communication, based on socio economic, socio political, socio cultural, socio institutional, socio legal transformations which have to optimize communicative space. Manufactured directions optimization of culture intercultural communication, which is to: 1) create and promote a positive image in the international arena under the challenges of globalization 2) developing the concept and program of ethnic adequate communication policy aimed at regulating culture intercultural communication in a multicultural society, and 3) development of the system concept of management of intercultural communication global society to promote the optimization of positive and negative feedbacks communication processes at regional, state and global civilization, and 4) making the complex laws which have changed dramatically over communication priorities, optimizing the legal field communication space . As a result, it was concluded that the intercultural communication as a factor in favor of a global information and communication space. **Key words:** intercultural communication, language identity, communicative personality, culture intercultural communication, intercultural communication deformation, cultural diffusion, acculturation, globalization, cross-cultural communication, the determinant of optimization.

Стаття надійшла до редколегії 09.05.13

Прийнята до друку 14.05.13

Рецензент: к.ф.н., доц.Богуславська О.Г.